

นโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค
ของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านหลังสงครามเย็น*

Thailand's Sub-regional Economic Cooperation Policy
toward neighboring countries after Cold War era

สุกรี คลองวีธี (Sukree Khlongwitee)**

บทคัดย่อ

บทความนี้สำรวจภาพรวมนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านหลังยุคสงครามเย็น เนื่องจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ประกอบกับไทยมีที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงมุ่งดำเนินนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดตั้งกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค เพื่อเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน และเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ

Abstract

This article examines the Sub-regional economic cooperation policy of Thailand toward neighboring countries after Cold War era. Economic factors have become a major factor in implementing Thai foreign policy. Moreover, located in the center of Southeast Asia, Thailand aims to continue implementing the framework of sub-regional economic cooperation for connecting economic development with neighboring countries and strengthening the competitiveness of the national economy.

Key word: sub-regional economic cooperation, Thai foreign policy, neighboring country

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของไทยภายใต้กรอบความร่วมมือการพัฒนาเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย – มาเลเซีย – ไทย หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

This article is partial master's degree thesis, title: Thailand's Economic Policy – Making under the Framework of Indonesia – Malaysia – Thailand Growth Triangle (IMT-GT)

** นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
email: iamsukree@gmail.com อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศ.ดร.สุรัชย์ ศิริไกร

Master's-degree student, program in International Affairs, Faculty of Political Science, Thammasat University.
Thesis Advisor; Professor Surachai Sirikrai, Ph.D

บทนำ

หลังสิ้นยุคสงครามเย็น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจกลายเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย เนื่องจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งระดับโลกและระดับภูมิภาคเปลี่ยนแปลงไป ความเข้มข้นในการแข่งขันทางเศรษฐกิจการเมืองโลกเพิ่มขึ้น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคเกิดขึ้นมากมาย สำหรับในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การถอนทหารออกจากกัมพูชาของเวียดนามในเดือนกันยายนปี 2532 เป็นจุดเริ่มต้นของรัฐไทยที่จะเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศในอนุภูมิภาคอินโดจีน (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2546) ประกอบกับไทยเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาค สามารถเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภูมิภาคได้

นับตั้งแต่หลังยุครัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ได้ประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนของนโยบายต่างประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้าน (ประภัสสร เทพชาตรี, 2556) ไทยมุ่งเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งมีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า ไทยเริ่มจัดตั้งกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคในช่วงทศวรรษที่ 2533 ภายใต้กรอบแนวคิดที่เชื่อว่าจะสามารถเป็นศูนย์กลางทางการเงินในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือกรอบแนวคิดยุทธศาสตร์กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation Strategy) โดยการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของประเทศกับการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน (Takao Tsuneishi, 2005) โดยการจัดตั้งกรอบความร่วมมือแบบเหลี่ยมเศรษฐกิจ ซึ่งมีลักษณะเป็นเวทีปรึกษาหารือด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศในสาขาความร่วมมือต่างๆ ทั้งนี้ มีจุดเด่นที่เป็นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคที่มีเป้าหมายบรรลุความสำเร็จในประเด็นที่มีความล่าช้าในกรอบความร่วมมือที่ใหญ่กว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548) กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคดังกล่าว ได้แก่

1.) โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ริเริ่มในปี 2535 มีสมาชิก 6 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา จีน (ยูนนาน กวางสี) ลาว เวียดนาม และไทย มียุทธศาสตร์การดำเนินงานที่เน้น 3Cs – Connectivity Competitiveness Community ในการดำเนินงานความร่วมมือ 6 สาขา ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสังคมสิ่งแวดล้อม และด้านการผลิต

2) แผนงานการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle: IMT-GT) ริเริ่มในปี 2536 เพื่อดึงศักยภาพของพื้นที่ชายแดนที่อยู่ติดกันระหว่างไทยและมาเลเซียที่สามารถเชื่อมโยงถึงอินโดนีเซีย มุ่งเน้นความร่วมมือด้านโครงสร้างพื้นฐาน การค้าชายแดน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โทรคมนาคม และการท่องเที่ยว

3) ความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลาย สาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation: BIMSTEC) ริเริ่มเมื่อปี 2540 ปัจจุบันมีสมาชิก 7 ประเทศ ได้แก่ บังกลาเทศ ภูฏาน อินเดีย พม่า เนปาล

ศรีลังกา และไทย สาขาความร่วมมือที่มุ่งเน้น คือ การค้าการลงทุน การคมนาคมและโทรคมนาคม การท่องเที่ยว พลังงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเกษตรและประมง และความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การจัดการพิบัติภัยทางธรรมชาติ และการสาธารณสุข

4) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady - Chao Phraya - Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) ริเริ่มเมื่อปี 2546 ปัจจุบันมีสมาชิก 5 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม และไทย มีเป้าหมายเพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเน้น 5 สาขาความร่วมมือ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกด้านการค้า การลงทุน การเกษตรและอุตสาหกรรม การคมนาคม การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมในพื้นที่ชายแดน เพื่อดำเนินกิจกรรมการผลิตระหว่างประเทศ

5) ความร่วมมือสามเหลี่ยมมรกต (Emerald Triangle Cooperation) เป็นความร่วมมือระหว่าง กัมพูชา ลาว และไทย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดชายแดนที่ติดกันของสามประเทศ ริเริ่มในปี 2543 โดยข้อเสนอของกัมพูชา เป็นความร่วมมือในลักษณะสามเหลี่ยมเศรษฐกิจในพื้นที่ที่สามประเทศมีพรมแดนร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจร่วมกัน

กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคเป็นเครื่องมือทางนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้านที่ไทยให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความสามารถการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศในเวทีเศรษฐกิจการเมืองโลก และเชื่อมโยงเศรษฐกิจภายในของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ มีบริบทความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านเกื้อหนุนให้ร่วมกันพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในสาขาต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548 อ้างใน ขจิต จิตตเสวี, 2552)

1) ศักยภาพทางเศรษฐกิจและการพัฒนา กลุ่มประเทศเพื่อนบ้านอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง กำลังปรับเปลี่ยนโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจภายในและมีความหลากหลายมากขึ้นและเปิดโอกาสเชื่อมโยงกับภายนอกมากขึ้น

2) ตำแหน่งกึ่งกลางเชื่อมโยงภูมิภาคของไทย ไทยเป็นคู่ค้าสำคัญของประเทศเพื่อนบ้านและเพิ่มมูลค่าการค้าชายแดนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากไทยตั้งอยู่กึ่งกลางของอนุภูมิภาคและเส้นทางคมนาคมขนส่ง ส่วนประเทศเพื่อนบ้านทางใต้อย่างมาเลเซียและอินโดนีเซียนั้น มีการขยายตัวกิจกรรมทางการค้าและมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจร่วมกัน (co-production) ในบริเวณพื้นที่ชายแดน

3) การลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสัมพันธ์แบบพึ่งพากัน สภาพดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในรูปของปัญหาข้ามพรมแดน อาทิ แรงงานผิดกฎหมาย ยาเสพติด และสิ่งผิดกฎหมายข้ามแดน จึงต้องเร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการเสริมสร้างหุ้นส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

ด้วยบริบทดังกล่าว ฉะนั้น แนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงอาศัยปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดมากกว่าด้านความมั่นคง โดยดำเนินยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจต่อประเทศเพื่อนบ้านใน 2 ยุทธศาสตร์หลัก คือ ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับเพื่อนบ้านในแนวทางการลดช่องว่างการพัฒนา และยุทธศาสตร์การสร้างฐานการลงทุนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถใน

การแข่งขันในภูมิภาค (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548 อ้างใน ขจิต จิตตเสี, 2552) แนวทางดังกล่าวได้รับสืบสานมาตลอดหลังสงครามเย็นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่รัฐบาลชวน หลีกภัย 1 จนถึงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ทั้งนี้ ด้วยวิธีการและรูปแบบที่แตกต่างกันตามแต่ละรัฐบาล

1. สมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย 1 (23 กันยายน 2535 - 13 กรกฎาคม 2538)

รัฐบาลชวน หลีกภัย แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2535 ประเด็นนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

1) ส่งเสริมมิตรภาพ สมานฉันท์ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน

2) พัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนสนับสนุนการรวมตัวทางเศรษฐกิจ โดยการดำเนินการให้เขตการค้าเสรีอาเซียน ประสบผลสำเร็จ

3) ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วิชาการ วัฒนธรรม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับประเทศต่างๆ โดยเพิ่มบทบาทของไทยในการช่วยเหลือและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจแก่ประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน

4) สนับสนุนความร่วมมือในการเปิดจุดผ่านแดนเพื่อขยายการค้าและการลงทุน

5) เสริมสร้างความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านโดยให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วิชาการ การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

ประเด็นนโยบายต่างประเทศที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่ากิจการด้านความมั่นคง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทด้านเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคและระดับโลกในขณะนั้น รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านเป็นลำดับแรก ฉะนั้น ทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศมิได้กำหนดตามปัจจัยด้านลัทธิอุดมการณ์ และอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศแบบยุคสงครามเย็น แต่มุ่งกำหนดทิศทางตามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มุ่งหวังการเพิ่มบทบาทของประเทศให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเงิน และการคมนาคมของภูมิภาค รัฐบาลดำเนินนโยบายต่างประเทศในช่วงปีแรกมีเป้าหมายให้ประเทศหนีห่างจากการมุ่งเพียงแต่ด้านความมั่นคง สู่การมุ่งเน้นผลประโยชน์ด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ ความคาดหวังของไทยในขณะนั้นคือการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries) (อ้างใน โครีน เฟื่องเกษม, 2546) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535 - 2539 มองว่าการเปิดตลาดการค้าและการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านมีช่องทางที่ดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในกลุ่มประเทศอินโดจีนจะเพิ่มโอกาสให้แก่ไทยเป็นเศรษฐกิจด้านหน้าในภูมิภาคนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535) ฉะนั้น รัฐบาลจึงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจภายใน เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในระดับโลก โดยการดำเนินนโยบายเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านในระดับอนุภูมิภาค อาทิ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ ห้าเหลี่ยมเศรษฐกิจ และสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นแนวนโยบายต่างประเทศหลักๆ ของรัฐบาล โดยเฉพาะการเชื่อมโยงการคมนาคมและการพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านประเทศลุ่มน้ำโขง ผ่านการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศอย่างธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในการวางแผนและช่วยเหลือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ในประเทศเพื่อนบ้านตามแนวชายแดนของประเทศไทย (Pongphisoot Busbarat, 2009) ทั้งนี้ กรอบความร่วมมือดังกล่าวเป็นการเชื่อมโยงใน 4 ประเด็นสำคัญ คือ (1) การเชื่อมโยงทางกายภาพ หมายถึง การเชื่อมโยงเครือข่ายคมนาคมทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ (2) การเชื่อมโยงด้านบุคลากร หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศเพื่อนบ้านโดยการฝึกอบรมทางด้านสาธารณสุข พัฒนาชนบท เกษตรกรรม และการให้ทุนการศึกษา (3) การเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจโดยไทยตั้งธนาคารเพื่อการส่งออก เพื่อเอื้อประโยชน์ในการลงทุนในภูมิภาค เนื่องจากรัฐบาลคำนึงถึงปัจจัยการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าประเด็นด้านความมั่นคง และผู้มีบทบาทการตัดสินใจเชิงนโยบายมองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่จะเข้าสู่ยุคไร้พรมแดน จึงค่อนข้างประสบความสำเร็จในแง่การริเริ่มกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (จุลชีพ ชินวรรณ, 2537)

2. สมัยรัฐบาลบรรหาร ศิลปะอาชา (13 กรกฎาคม 2538 - 25 พฤศจิกายน 2539)

รัฐบาลบรรหาร ศิลปะอาชา ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2538 ประเด็นนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

1) ส่งเสริมความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

2) เพิ่มพูนความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อการพัฒนาและร่วมมือแก้ไขปัญหาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยสนับสนุนให้มีการพบปะอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรประชาชน

3) ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ช่วยเสริมสร้างและเกื้อกูลให้ประเทศสามารถใช้ประโยชน์จากแนวโน้มการจัดระเบียบการค้าใหม่ เช่น กรอบองค์การการค้าโลก เขตการค้าเสรีอาเซียน และกรอบความร่วมมือเหลี่ยมเศรษฐกิจ เพื่อเชื่อมอนุภูมิภาคและภูมิภาคอื่น

4) ปรับบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะในทางการทูต ด้วยการให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อให้สามารถสนับสนุนการเจรจาทางการค้า การลงทุน การส่งออก การดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศ

5) ปรับเปลี่ยนฐานะจากประเทศผู้รับการช่วยเหลือสู่การเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน

6) สร้างบทบาทนำในการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาค โดยเน้นบทบาทสร้างสรรค์และภาพลักษณ์ในการเป็นประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิมนุษยชน

ในภาพรวมแล้ว ในระดับภูมิภาครัฐบาลยังคงดำเนินตามแนวทางนโยบายจากรัฐบาลยุคก่อนหน้าคือ การเพิ่มพูนความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อการพัฒนาและร่วมมือแก้ไขปัญหาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลมีผลงานไม่ได้โดดเด่นนัก เนื่องจากการประชุมระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น อาทิ การประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 5 และการประชุมเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ 1 ดำเนินการต่อเนื่องจากรัฐบาลชวน หลีกภัย (นรินรัตน์ เชาว์ทอง, 2547)

3. สมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ (25 พฤศจิกายน 2539 - 9 พฤศจิกายน 2540)

รัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2539 ประเด็นนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

- 1) เสริมสร้างสันติภาพ เสถียรภาพและความมั่นคงในเอเชียและของโลก
- 2) ขจัดปัญหา อุปสรรค และขยายความสัมพันธ์ในทุกด้านกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทย
- 3) ดำเนินนโยบายที่ช่วยเหลือเสริมสร้างและเกื้อกูลให้ไทยได้รับประโยชน์จากการเจรจาพหุภาคีด้านเศรษฐกิจทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค โดยเน้นการทูตเพื่อขยายผลประโยชน์ของไทยในการเจรจาแก้ไขปัญหาและกฎระเบียบในด้านการค้าและการลงทุน การส่งเสริมการส่งออก การดึงดูดนักลงทุนจากต่างประเทศ

รัฐบาลกำหนดแนวทางอย่างกว้างในการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน จุดเด่นของของรัฐบาลนี้คือ ผู้นำรัฐบาลมีประสบการณ์ด้านการต่างประเทศและด้านความมั่นคงมายาวนาน ซึ่งกลายเป็นข้อดีในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและความสัมพันธ์ที่เคยเป็นทหารระหว่างผู้นำประเทศ (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2541) นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีแนวนโยบายมองตะวันตก (Look West Policy) โดยการดำเนินนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่สำคัญ คือ การจัดตั้งกรอบความร่วมมือที่จะเชื่อมโยงอนุภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับอนุภูมิภาคในเอเชียใต้ จนเป็นที่มาของกรอบความร่วมมือ BIMSTEC แม้ว่ากรอบความร่วมมือนี้จะริเริ่มในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย 1 โดยการเสนอของ ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ แต่ประสบความสำเร็จและมีการลงนามในสมัยของรัฐบาลนี้ ซึ่งมีความคาดหวังจากนโยบายนี้ว่าจะสามารถเชื่อมโยงการพัฒนาไปกับการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้และโครงการพัฒนาจังหวัดภูเก็ตให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ (โครีน เฟื่องเกษม, อังโน นรินรัตน์ เชาว์ทอง, 2547) นโยบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าไทยมองตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองในภูมิภาคว่ามีศักยภาพที่จะเป็นประเทศที่จะเชื่อมโยงสองภูมิภาคให้มีความร่วมมือในการพัฒนาร่วมกัน ดังนั้น การแสดงบทบาทนำของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านจึงมีความจำเป็น (Pongphisoot Busbarat, 2009) รัฐบาลดำเนินนโยบาย constructive engagement ต่อเมียนมา ไม่มีการแทรกแซงกิจการภายใน เนื่องจากปัจจัยทางทางการเมืองยังคงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดนโยบายต่อเมียนมา ประกอบกับความเป็นทหารของผู้นำรัฐบาลที่มีความคุ้นเคยกับผู้นำรัฐบาลทหารเมียนมาด้วย (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2541)

4. สมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย 2 (9 พฤศจิกายน 2540 - 9 พฤศจิกายน 2543)

รัฐบาลชวอน หลีกภัย 2 ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2540 ประเด็นนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

- 1) ส่งเสริมมิตรภาพ สมานฉันท์ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก
- 2) พัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สนับสนุนการดำเนินการให้เขตการค้าเสรีอาเซียนประสบผลสำเร็จ
- 3) ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่ค้าที่สำคัญภายใต้ระบบการค้าเสรี โดยให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ตลอดจนร่วมมือบทบาทในการลดความขัดแย้งระหว่างประเทศ
- 4) ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วิชาการ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้จะมุ่งเน้นกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค
- 5) ร่วมมือบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ ในด้านการคุ้มครองและส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพเศรษฐกิจที่เริ่มก่อตัวตั้งแต่สมัยรัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา จนระเบิดรุนแรงในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รัฐบาลชวอน หลีกภัย 2 จึงเข้ามาบริหารประเทศท่ามกลางปัญหาเศรษฐกิจที่ขาดเสถียรภาพ มีปัญหาที่คอยบั่นทอนความเชื่อมั่นและเสถียรภาพของเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาเงินทุนสำรองระหว่างประเทศตกต่ำและความเชื่อมั่นในค่าเงินบาท ปัญหาความมั่นคงของสถาบันการเงินและปัญหากองทุนเพื่อการฟื้นฟูฯ ปัญหาอัตราดอกเบี้ยสูง ปัญหาการไหลออกของเงินทุนในลักษณะตระหนกตกตื่น ปัญหาการขาดสภาพคล่อง ปัญหาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤติเศรษฐกิจ และปัญหาความไม่มั่นใจในนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจของรัฐบาล (นันทพานิช จิตติศักดิ์ และศรีมาลี สมลักษณ์, 2542 อ้างใน นรินรัตน์ เชาวทอง, 2547) ฉะนั้น การดำเนินนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลจึงมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ กล่าวคือ แนวทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงมีเป้าหมายเพื่อหยุดการหดตัวของภาวะเศรษฐกิจ โดยการสร้างความเชื่อมั่นในการลงทุน รัฐบาลจึงมุ่งให้ได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายกับประเทศมหาอำนาจมากกว่าประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากต้องการรับความช่วยเหลือจากประเทศมหาอำนาจในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ ไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศค่อนข้างจำกัดในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านเองต่างก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2554)

อย่างไรก็ตาม ประเทศเพื่อนบ้านก็ยังคงสำคัญเช่นเดิม โดยผ่านกลไกพหุภาคีอย่างอาเซียนเป็นสำคัญ ฉะนั้น นโยบายการต่างประเทศยุคนี้ จึงเป็นการสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ในระดับภูมิภาคกับการแสวงหาบทบาทในภูมิภาค (John Funston, 1998) ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายนโยบายความสัมพันธ์อย่างยืดหยุ่น (Flexible Engagement) ซึ่งมีหลักการสำคัญ คือ การที่ประเทศสมาชิกอาเซียนควรหารือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบกับประเทศสมาชิกอาเซียน และการตอบรับกระแสกระบวนการเป็นประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน แนวทางการดำเนินนโยบายดังกล่าวถือว่าเป็นแนวทางแบบใหม่ของไทยหลังประสบวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงการต่างประเทศได้กล่าวว่า “การดำเนินนโยบายต่างประเทศท่ามกลางสภาวะวิกฤติเศรษฐกิจถือเป็นสิ่งท้าทายและมีความสำคัญ เพื่อเป็นช่วงเวลาของการกำหนดทิศทางใหม่ให้อยู่รอดปลอดภัยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับว่าประเทศใดสามารถปรับตัวให้ทันกับกระแสโลกยุคใหม่นี้ได้มากน้อยเพียงไร” (มดีชุน, 2542 อ้างใน อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2542) การดำเนินนโยบายตามหลักการดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ บางประเทศยังคงเป็นระบอบอำนาจนิยม อย่างประเทศเมียนมา แต่ในอีกด้านหนึ่ง การแสดงการเชิดชูค่านิยมประชาธิปไตยกับสิทธิมนุษยชนก็สอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่สนับสนุนกระบวนการเป็นประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2541) หมายความว่าไทยยังต้องการการยอมรับจากมหาอำนาจและความช่วยเหลือการกอบกู้เศรษฐกิจ การเสนอนโยบายความสัมพันธ์อย่างยืดหยุ่นอาจเป็นความพยายามของไทยที่จะแสดงบทบาทนำของตนที่เคยมีมาก่อนในช่วงรัฐบาลชวน หลีกภัย 1 แม้ว่าประเทศสมาชิกอาเซียนอาจไม่ตอบรับมากนัก เนื่องจากขัดกับหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของอาเซียน พิจารณาในแง่ดีแล้วนโยบายนี้เป็นการปรับแนวทางการดำเนินงานของอาเซียนที่อาจช่วยเพิ่มบทบาทในเวทีโลกหลังเจ็ดวิกฤตเศรษฐกิจ รวมถึงการขอเสียงจากประเทศอาเซียนให้สนับสนุนไทยเสนอชื่อ ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ เป็นผู้อำนวยการองค์การการค้าโลก จึงพิเคราะห์ได้ว่ารัฐบาลชุดนี้ยังคงเล็งเห็นความสำคัญขององค์การอาเซียนที่สามารถแสวงหาบทบาทนำในเวทีระหว่างประเทศได้ (นรินทร์ ใจวาทอง, 2547)

ไทยพยายามเสนอนโยบายความสัมพันธ์อย่างยืดหยุ่นเนื่องจาก (1) นโยบายดังกล่าวอำนวยให้อาเซียนตอบสนองต่อการพึ่งพาซึ่งกันและกันในภูมิภาคที่เพิ่มมากขึ้น (2) นโยบายถูกออกแบบมาเพื่อเผชิญกับภัยคุกคามความมั่นคงรูปแบบใหม่ อาทิ ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากประสบการณ์วิกฤติปี 2540 และปัญหาความมั่นคงข้ามแดนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ การค้ายาเสพติด อาชญากรรมข้ามชาติ และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และ (3) เป็นการส่งเสริมกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในประเทศอาเซียน ดังนั้น ข้อเสนอทางนโยบายดังกล่าวสะท้อนความพยายามอย่างจริงจังของไทยในเรื่องความน่าเชื่อถือทางประชาธิปไตยของไทยที่ได้รับการยอมรับจากนานาชาติในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากประเทศฟิลิปปินส์เพียงประเทศเดียว ประเทศสมาชิกอื่นๆ ต่อด้านแนวคิดดังกล่าวเนื่องจากขาดความชัดเจนในขอบเขตการนำไปใช้ว่าจะครอบคลุมประเด็นภายในประเทศหรือไม่ และการยอมรับให้สมาชิกวิพากษ์วิจารณ์กันได้นั้น อาจนำไปสู่ความไม่พอใจจนก่อให้เกิดความตึงเครียดได้ (Jürgen Haacke, 1999 อ้างใน ขจิต จิตตเสวี, 2553) บทเรียนอย่างหนึ่งของไทยจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศท่ามกลางวิกฤตเศรษฐกิจคือ ไทยในสายตาประเทศตะวันตกนั้นส่งเสริมประชาธิปไตยในประเทศเพื่อนบ้าน แต่ในทางกลับกันไทยก็มีความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่แย่งลง เพราะถูกมองว่ากำลังแทรกแซงกิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้าน

5. สมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร 1 และ 2 (17 กุมภาพันธ์ 2544 - 19 กันยายน 2549)

รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ประเด็นนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

1) มุ่งนโยบายการต่างประเทศ โดยเน้นการทูตเชิงรุกด้านเศรษฐกิจเพื่อฟื้นฟูและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศในทุกด้าน

2) เพิ่มบทบาทเชิงรุกในสังคมนระหว่างประเทศ โดยริเริ่มขยายความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนไปยังภูมิภาคในเอเชียตะวันออก เอเชียใต้ และภูมิภาคอื่นๆ ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

3) พัฒนาและกระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคเอเชียอย่างเร่งด่วน ด้วยการสานต่อหรือริเริ่มความสัมพันธ์และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในทุกด้าน

4) สนับสนุนนโยบายการค้าเสรีของเขตการค้าเสรีอาเซียน ส่งเสริมการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดน และการพัฒนาไปสู่ฐานการผลิตสินค้าหรือการให้บริการร่วมกัน

นอกจากนโยบายด้านการต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศแล้ว รัฐบาลยังได้กำหนดนโยบายด้านคมนาคมที่มีประเด็นนโยบายเกี่ยวเนื่องกับการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ อาทิ ส่งเสริมความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเป็นศูนย์กลางคมนาคมทางบกในภูมิภาค และการสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและความปลอดภัยของการเดินเรือทางน้ำ ทางทะเลในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อรองรับความต้องการของผู้ใช้บริการ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตลอดจนผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางอากาศในภูมิภาค

ถ้าพิจารณาประเด็นนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือกับทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านแล้ว จะเห็นได้ว่ารัฐบาลมีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศของไทยตามแนวทางเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ โดยการเสริมสร้างความร่วมมือทั้งในระดับโลกอย่างเวที APEC ในระดับภูมิภาครัฐบาลสนับสนุนและผลักดันนโยบายการค้าเสรีของเขตการค้าเสรีอาเซียน การส่งเสริมการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดน เพื่อพัฒนาฐานการผลิตสินค้าหรือการให้บริการร่วมกันในภูมิภาค ฉะนั้น ลักษณะการดำเนินนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศของไทยในยุคนี้คือ การมุ่งเน้นดำเนินนโยบายการต่างประเทศที่เน้นการทูตเชิงรุก การเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ มีแนวคิดเชื่อมโยงภูมิภาคในเอเชียให้มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกันมากขึ้น รัฐบาลริเริ่มกลไกความร่วมมือในระดับพหุภาคี อาทิ ความร่วมมือเอเชีย (Asian Cooperation Dialogue: ACD) ซึ่งริเริ่มเมื่อปี 2545 เพื่อเป็นเวทีหารือระดับนโยบายระหว่างประเทศในเอเชีย มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมความเข้าใจ ความไว้วางใจ เชื่อใจ ตลอดจนความร่วมมือในวงกว้าง โดยใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและศักยภาพที่หลากหลายของประเทศสมาชิกเป็นหลัก ไทยได้รับความไว้วางใจจากประเทศสมาชิกให้รับหน้าที่ ACD Coordinator และกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในระดับอนุภูมิภาค อาทิ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady - Chao Phraya -Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) ประกอบด้วยกัมพูชา ลาว เมียนมา ไทย และเวียดนาม จัดตั้งขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์จากความแข็งแกร่งและความหลากหลายของห้าประเทศสมาชิกในการส่งเสริมการพัฒนาอย่างสมดุล จัดประชุมระดับผู้นำครั้งแรก เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2546 ณ เมืองพุกาม เมียนมา ซึ่งผู้นำประเทศสมาชิกได้ลงนามในปฏิญญาพุกาม ปัจจุบันมีความร่วมมือใน 8 สาขา ได้แก่ การอำนวยความสะดวกการค้าการลงทุน การเกษตร การอุตสาหกรรมและพลังงาน การเชื่อมเส้นทางคมนาคม การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การสาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม เป้าหมายหลักคือ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันและเสริมสร้าง

ความเติบโตทางเศรษฐกิจตามแนวชายแดน อำนวยความสะดวกเคลื่อนย้ายภาคอุตสาหกรรมเกษตร และการผลิตไปในพื้นที่ที่มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ และสร้างงานในพื้นที่ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2555) รัฐบาลให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านค่อนข้างมาก แต่ด้วยนโยบายที่แตกต่างจากสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย 2 โดยมุ่งเน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจมากกว่าประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย หลังรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างเป็นทางการก็ได้เดินทางเยือนประเทศเพื่อนบ้านก่อนเยือนประเทศมหาอำนาจ โดยได้เดินทางเยือนมาเลเซียเมื่อวันที่ 24 - 25 เมษายน 2544 ในปีเดียวกันก็ได้เยือนเมียนมาอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 - 2 พฤษภาคม 2554 จากนั้นเยือนกัมพูชาอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 18 - 19 มิถุนายน 2544 บทบาทของไทยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านผ่านกรอบความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค ทำให้ไทยกลายเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านที่เข้มข้นต่อเนื่องมานับแต่สิ้นสุดยุคสงครามเย็น (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, 2548) กรอบความร่วมมือนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งในการสะท้อนว่าไทยตระหนักปัจจัยทางเศรษฐกิจมากกว่าความมั่นคง ส่งผลให้รัฐไทยและประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบหันมาร่วมมือกันพัฒนา/เสริมสร้างกลไกกรอบความร่วมมือกันมากขึ้น อีกทั้งไทยเองก็จะกลายเป็นผู้มีบทบาทให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจ

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับประเด็นด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมากในนโยบายต่างประเทศ (Economic Diplomacy) เพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยจากวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 และเชื่อมโยง/บูรณาการเศรษฐกิจภายในของไทยกับเศรษฐกิจโลก ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจไทย

ในภาพรวม (สิรินทร์ สุรทินธ์, 2557) สอดคล้องกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ที่เคยแถลงข่าวว่า “นโยบายต่างประเทศจะต้องสะท้อนผลประโยชน์ของไทย มิใช่ นโยบายต่างประเทศของกระทรวงการต่างประเทศเท่านั้น โดยต้องครอบคลุมมิติต่างๆ ให้มากที่สุด หลายเรื่องที่กระทรวงการต่างประเทศต้องกระทำ ทั้งที่มีได้กำหนดอยู่ในนโยบายต่างประเทศแต่อาจอยู่ในนโยบายด้านอื่นๆ แทน อาทิ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ การสร้างโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน การท่องเที่ยว การดำเนินนโยบายต่างประเทศจะเน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (Economic Diplomacy) เพื่อให้การทูตมีส่วนช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย” (ประภัสสร เทพชาตรี, ม.ป.ป.)

นอกจากนี้ รัฐบาลยังประกาศนโยบาย Forward Engagement หมายถึง การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเชิงรุกแบบก้าวไปข้างหน้า โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศกลุ่มอาเซียน ภูมิภาคใกล้เคียงอย่างเอเชียใต้และเอเชียตะวันออก การดำเนินนโยบายในลักษณะดังกล่าวอาจไม่แตกต่างกับนโยบายของรัฐบาลชวน หลีกภัย 1 ที่พยายามให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านผ่านกรอบความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค แต่ที่ต่างออกไปจากรัฐบาลชวน หลีกภัย 2 กล่าวคือ รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ไม่เน้นเรื่อง การเสริมสร้างประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในประเทศเพื่อนบ้าน (ประภัสสร เทพชาตรี, ม.ป.ป.) การดำเนินนโยบายต่อประเทศเพื่อนบ้านผ่านกรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคสะท้อนว่าไทยให้ความสำคัญกับเรื่องอาณาบริเวณชายแดนในฐานะที่จะเป็นกรอบยุทธศาสตร์ของประเทศในการร่วมพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจตามแนวชายแดน (Area-based Management) เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ตามแนวชายแดน นำมาซึ่ง การเสริมสร้างขีดความสามารถของไทยและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (ขจิต จิตตเสวี, 2551) หรือ

รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร พยายามแสดงบทบาทผู้นำทางการเมืองและเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองภายในที่มีเสถียรภาพเสริมให้นายกรัฐมนตรีสามารถแสดงบทบาทการเป็นผู้นำของภูมิภาคได้มากกว่าผู้นำของประเทศอื่นๆ ที่กำลังอยู่ในช่วงขาลงภายในประเทศของตน (Ganesan, 2004)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ได้เริ่มประกาศใช้เมื่อปลายปี 2544 ประเด็นนโยบายด้านการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ มองสถานการณ์เศรษฐกิจการเมืองโลกว่า เป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อการพัฒนาประเทศ ฉะนั้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จึงเป็นแผนที่มุ่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้หลุดพ้นจากภาวะวิกฤตและการรากฐานการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจภายในให้มีความเข้มแข็ง และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) ประเด็นนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ ยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเชื่อมโยงและความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจภายในประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยกำหนดแนวทาง/มาตรการ ดังนี้

1) การสร้างเอกภาพในการเจรจาทางการค้า และความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศโดยกำหนดทิศทางในการเจรจาการค้า ทั้งภาครัฐและเอกชน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้คณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นแกนกลาง ร่วมกับกลไกระดับนโยบายเฉพาะด้านในการจัดทำยุทธศาสตร์

2) ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขยายโอกาสด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว รวมทั้งเพิ่มศักยภาพในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน นำไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในภูมิภาค โดย

(1) ส่งเสริมให้ไทยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มอาเซียน การพัฒนาโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานระหว่างแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน

(2) พัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างกันให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สามารถสนับสนุนการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่เขตเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเสริมขีดความสามารถด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว

(3) ร่วมมือกับประเทศที่สามและ/หรือองค์กรระหว่างประเทศในการฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้าน โดยการกระตุ้นธุรกิจด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวในพื้นที่เศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

จากประเด็นนโยบาย/ยุทธศาสตร์ดังกล่าวจะเห็นว่า นโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านถูกกำหนดให้เป็นแนวทางหนึ่งที่จะต้องนำไปใช้เร่งดำเนินการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ หลังจากที่ไทยประสบความอ่อนแอทางเศรษฐกิจอย่างหนักในวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ด้วยช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอินโดจีน ประกอบกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่

อุดมสมบูรณ์ที่สามารถสนับสนุนปัจจัยการผลิตของอุตสาหกรรมให้ไทยได้ และมีปัจจัยการผลิตอย่างแรงงาน เป็นแรงผลักดันหลักๆ ที่ทำให้ไทยพยายามเสริมสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เห็นได้จากคำแถลงนโยบาย ทักษิณ ชินวัตร และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2545 - 2549 สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบตั้งแต่เหนือจรดใต้ ไทยมีความพยายามในการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ยุครัฐบาลชวน หลีกภัย 1 จนมีการขยายกรอบความร่วมมือเพิ่มเติมในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ฉะนั้น ภารกิจสำคัญของรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศช่วงที่เศรษฐกิจไทยเริ่มฟื้นตัวจากวิกฤตปี 2540 คือ การเร่งรัดขยายตัวทางเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ จึงเห็นนโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจที่เรียกว่า นโยบายคู่ขนาน 2 ทาง กล่าวคือ เน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศควบคู่กับการกระตุ้นจากต่างประเทศ ภายในประเทศดำเนินการผ่านนโยบาย อาทิ นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การพักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อย การส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น ส่วนจากต่างประเทศ รัฐบาลดำเนินนโยบายการทูตเชิงรุกทั้งทางเศรษฐกิจ โดยการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2554)

6. สมัยรัฐบาลพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ (1 ตุลาคม 2549 - 6 กุมภาพันธ์ 2551)

พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2549 ประเด็นนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

- 1) ดำเนินบทบาทเชิงรุกในกรอบทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อสนับสนุนความปรองดองและความมั่นคงในชาติ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ในภาคใต้
- 2) ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาคและระหว่างภูมิภาค เพื่อให้เกิดความมั่นคง และความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน
- 3) เสริมสร้างความแข็งแกร่งของอาเซียน และเร่งจัดตั้งประชาคมอาเซียน

หลังการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้เดินทางเยือนประเทศกลุ่มอาเซียนครบ 10 ประเทศ และการต้อนรับผู้นำประเทศเพื่อนบ้านที่เยือนไทยในฐานะแขกของรัฐบาล อาทิ นายกรัฐมนตรีประเทศลาว เวียดนาม มาเลเซีย เป็นต้น แม้ว่ารัฐบาลจะกำหนดประเด็นนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอยู่บ้าง คือ การส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค แต่ก็มีข้อสังเกตที่แตกต่างจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในแง่ของประเด็นนโยบายการต่างประเทศไม่มีการดำเนินนโยบายที่เรียกว่าการทูตเชิงเศรษฐกิจมากนัก

ในช่วงเพียง 6 เดือนแรก รัฐบาลได้แถลงนโยบายที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะทางภาคใต้ กรอบความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาคจะเป็นเครื่องในการเสริมสร้างการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาทิ กรอบความร่วมมือ IMT-GT อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้านหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 แนวทางการดำเนินนโยบายเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นการทูตเชิงเศรษฐกิจต่อ

ประเทศเพื่อนบ้านสู่ประเด็นนโยบายที่เน้นประเด็นปัญหาความมั่นคงของรัฐ (Pavin Chachavalpongpun, 2009)

7. สมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (20 ธันวาคม 2551 - 9 สิงหาคม 2554)

รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แดลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551 ประเด็นนโยบาย การเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

1) พัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในทุกมิติและทุกระดับ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ อันดีและการเคารพซึ่งกันและกัน และความเจริญรุ่งเรืองร่วมกันของภูมิภาค ส่งเสริมความร่วมมือในทุกสาขา กับ ประเทศเพื่อนบ้านภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคต่างๆ และเร่งแก้ไขปัญหากับประเทศเพื่อนบ้านโดยสันติวิธี บนพื้นฐานของสนธิสัญญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2) ส่งเสริมความร่วมมือเพื่อสร้างความแข็งแกร่งของอาเซียนในวาระที่ไทยดำรงตำแหน่ง ประธานอาเซียน ส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกเคารพสิทธิมนุษยชน และสนับสนุนให้อาเซียนมีบทบาทหน้าที่ สร้างสรรค์ในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งขยายความร่วมมือกับประเทศอื่นๆ ภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ

แผนบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 - 2554 มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสัมพันธ์ กับประเทศเพื่อนบ้านในทุกมิติและทุกระดับพื้นที่ มีเป้าหมายเชิงนโยบาย คือ การทำให้ความสัมพันธ์กับประเทศ เพื่อนบ้านอยู่ในระดับปกติและได้รับการยอมรับจากประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (ขจิต จิตตเสวี, 2554) รัฐบาลยังคงดำเนินนโยบาย การต่างประเทศโดยใช้การทูตเชิงเศรษฐกิจ (Economic Diplomacy) โดยเฉพาะต่อประเทศเพื่อนบ้านที่จะ เสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันผ่านทุกกรอบความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญใน การเสริมสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศ และศักยภาพในการแข่งขันของประเทศในเศรษฐกิจ การเมืองโลก มีเป้าหมายทางนโยบายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ดีกับประเทศบ้าน และการสร้างภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจภายในประเทศ

จากการแถลงผลงานรัฐบาลที่บริหารประเทศครบ 1 ปี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างกรอบ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลมีเป้าหมายสูงสุด คือ การรักษาและส่งเสริมความเคารพ นับถือซึ่งกันและกัน การเร่งรัดสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนไทย-ลาว-กัมพูชา-พม่า ในส่วนของกรอบความ ร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) มีการจัดประชุมระดับ รัฐมนตรี 6 ประเทศลุ่มน้ำโขง ครั้งที่ 15 ที่เป็นเจ้าภาพ เมื่อวันที่ 17-19 มิถุนายน 2552 ณ จังหวัดเพชรบุรี การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการให้ความช่วยเหลือกับประเทศเพื่อนบ้าน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งในรูปของเงินให้เปล่าและเงินกู้เงินผ่อนปรน การผ่อนคลายกฎระเบียบและอำนวยความสะดวกกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการคมนาคมขนส่งข้ามพรมแดน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของไทยในการ เป็นประตูการค้าของภูมิภาค มีข้อริเริ่มใหม่ อาทิ การส่งเสริมให้ไทยมีบทบาทสำคัญและเป็นศูนย์กลางในการเร่ง สร้างความเชื่อมโยง (Connectivity) ภายในภูมิภาคอาเซียนทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเชื่อมโยงด้านข้อมูล และเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสร้างความเชื่อมโยงด้านวัฒนธรรม การดำเนินนโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ.2550 - 2555 ซึ่งกำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านในประเด็นยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืนโดยการดำเนินนโยบายการค้าระหว่างประเทศ การส่งเสริมการลงทุน การปรับโครงสร้างการผลิต การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาสังคมของประเทศ การส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในกรอบความร่วมมือต่างๆ อาทิ กรอบความร่วมมือ ACMECS กรอบความร่วมมือ IMT-GT และกรอบความร่วมมือ BIMSTEC โดยพัฒนาโครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานหลักเชื่อมโยงแนวพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ ปรับปรุงกฎระเบียบทั้งในประเทศและระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกการค้า การลงทุนข้ามพรมแดน การส่งเสริมการท่องเที่ยว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) เป็นการเน้นย้ำเป้าหมายเชิงนโยบายของไทยในการที่จะเสริมสร้างให้ประเทศเป็นศูนย์กลางแห่งภูมิภาค

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่อาจไม่ได้ริเริ่มกรอบความร่วมมือใหม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการต่อเนื่องของกรอบความร่วมมือต่างๆ ซึ่งโดยปกติก็ขับเคลื่อนผ่านกลไกของภาครัฐอยู่แล้ว ปัญหาการเมืองภายในระหว่างอดีตนายกรัฐมนตริตักษิณ ชินวัตร และเครื่องข่ายทางการเมืองกับกลุ่มตรงข้ามทำให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามัวแต่ยุ่งอยู่กับการตามล่าอดีตนายกรัฐมนตรีนอกจากการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้ง การดำเนินนโยบายต่างประเทศอยู่ภายใต้การครอบงำของอุดมการณ์ชาตินิยมสุดขั้วของกลุ่มการเมืองฝ่ายขวา ฉะนั้น ภารกิจด้านนโยบายต่างประเทศมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในเป็นอย่างมาก ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาเกิดความตึงเครียด จากกรณีที่ถูกพม่าแต่งตั้ง ทักษิณ ชินวัตร เป็นที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรียุนเซน สร้างความไม่พอใจแก่รัฐบาลอภิสิทธิ์อย่างมาก (ศุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, 2554) การดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้านจึงกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองภายในประเทศของรัฐบาล เพื่อการหวังผลทางการเมืองภายในประเทศ (Pavin Chachavalpongpun, 2009) มากกว่าการเสริมสร้างความร่วมมือที่ยึดถือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้าน

8. สมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (9 สิงหาคม 2554 - 22 พฤษภาคม 2557)

รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2554 ประเด็นนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนี้

1) ส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในทุกระดับเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีและความใกล้ชิดระหว่างกัน นำไปสู่การขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ขยายคมนาคมขนส่งภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค

2) ส่งเสริมความร่วมมืออาเซียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดตั้งประชาคมอาเซียน และส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศอื่นๆในเอเชียภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ และเตรียมความพร้อมของทุกภาคส่วนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

3) ส่งเสริมความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาพรมแดนเพื่อให้เกิดฉันทมติในการกำหนดนโยบายและดำเนินนโยบายต่างประเทศ

4) ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายคมนาคมขนส่งในภูมิภาคอาเซียนและอนุภูมิภาค ให้เป็นประโยชน์ต่อการขยายฐานเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่อยู่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจและเมืองชายแดน

แผนบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2555-2558 ในด้านการต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ รัฐบาลให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีเป้าหมายเชิงนโยบาย คือ ไทยต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านและเกิดการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว การคมนาคม ผ่านกรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคต่างๆ ที่กระจายในทุกภาคของประเทศ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2554) จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลให้ความสำคัญกับการเสริมสร้าง การเชื่อมโยงเครือข่ายคมนาคมขนส่งในภูมิภาคอาเซียนและอนุภูมิภาคให้เป็นประโยชน์ต่อการขยาย ฐานเศรษฐกิจ การพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่อยู่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจและเมืองชายแดน หมายความว่า พื้นที่ในแต่ละภาคของประเทศโดยเฉพาะกลุ่มจังหวัดชายแดนจะกลายเป็นเป้าหมายของการดำเนินนโยบายกรอบ ความร่วมมืออนุภูมิภาค

หลังการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้เดินทางเยือนประเทศเพื่อนบ้าน 9 ประเทศ ในคราวที่เยือน เมียนมาก็มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจ 2 ฉบับ ได้แก่ บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการพัฒนาที่ครอบคลุมเขต เศรษฐกิจพิเศษชายแดนและพื้นที่ใกล้เคียง และบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในเมียนมา การ เปิดจุดผ่านแดนถาวรแม่สอด-เมียวดี เมื่อเดือนธันวาคม 2554 หลังจากที่ปิดยาวนานกว่า 1 ปี ในสมัยรัฐบาล อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ส่วนด้านประเทศลาวนายกรัฐมนตรีไทยเยือนอย่างเป็นทางการในเดือนกันยายน 2554 และ นายกรัฐมนตรีลาวเยือนไทยอย่างเป็นทางการในเดือนมิถุนายน 2555 การเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 3 เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2554 สำหรับกัมพูชาที่เคยมีความสัมพันธ์ตึงเครียดในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีการหารือเห็นพ้องกันว่าทั้งสองประเทศจะแยกประเด็นข้อขัดแย้งออกจากประเด็นความร่วมมือ นายกรัฐมนตรี ไทยเยือนกัมพูชาอย่างเป็นทางการในเดือนกันยายน 2554 มีการเปิดด่านไทย - กัมพูชาแห่งใหม่ที่บ้านหนอง เอียน จังหวัดสระแก้ว รองรับการค้าขายตัวของการค้าชายแดน ส่วนมาเลเซียนายกรัฐมนตรีเดินทางเยือนอย่าง เป็นทางการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2555 มีการหารือกรอบความร่วมมือการพัฒนาเศรษฐกิจตามพื้นที่ชายแดนให้มีความ เชื่อมโยงและเกื้อกูลการพัฒนาซึ่งกันและกัน และความตกลงว่าด้วยการเดินทางข้ามแดนไทย-มาเลเซีย ดังกล่าวถูกสะท้อนออกมาในการแถลงผลงานรัฐบาลในปีแรก จึงเห็นการชี้แจงผลงานด้านความร่วมมือกับ ประเทศเพื่อนบ้านภายใต้หลักการ (1) รักษาช่องทางการติดต่อสื่อสารที่ใกล้ชิด (2) เสริมสร้างบรรยากาศที่เกื้อกูล ต่อความร่วมมือทวิภาคีให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง (3) เสริมสร้างและรักษาความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในระดับ รัฐบาลและผู้มีระดับสูง (4) รักษาภาพลักษณ์ที่ดีของไทยให้คงอยู่ในความรู้สึกและทัศนคติในระดับประชาชน และ (5) ยึดมั่นความมั่นคงและความมั่งคั่งของประเทศเพื่อนบ้านคือความมั่นคงและความมั่งคั่งของไทย (สำนัก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2555) ในรายงานแถลงผลงานรัฐบาลปีที่ 2 ประเด็นการดำเนินนโยบายการ ต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน ยังคงดำเนินต่อเนื่องจากในปีแรก กล่าวคือ ประเทศเพื่อนบ้านอย่างเมียนมา ไทยมุ่งเน้นการขยายความร่วมมือในโครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกทวาย ฝั่งประเทศลาวมุ่งเน้นการใช้กลไกทวิภาคี อาทิ คณะกรรมาธิการเขตแดนร่วม (Joint Border Committee) คณะกรรมาธิการร่วมว่าด้วยความร่วมมือ

ทวิภาคไทย-ลาว (Joint Committee) เพื่อเจรจาการขยายการค้าชายแดน ส่วนฝั่งประเทศกัมพูชาก็ร่วมมือทางเศรษฐกิจผ่านกรอบความร่วมมือ ACMECS สำหรับประเทศมาเลเซียก็ขับเคลื่อนกรอบความร่วมมือ JDS เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555 – 2559 กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคในภูมิภาคอาเซียน โดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานสำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

1) พัฒนาการเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคในภูมิภาคอาเซียน โดยเฉพาะ กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) ร่วมกับยุทธศาสตร์ความร่วมมือ ACMECS กรอบความร่วมมือ IMT-GT กรอบความร่วมมือ BIMSTEC และความร่วมมือ JDS เพื่ออำนวยความสะดวกและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ โดยการ (1) พัฒนาบริการขนส่งและโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากล (2) ปรับปรุงกฎระเบียบการขนส่ง (3) พัฒนาบุคลากรในธุรกิจการขนส่งและโลจิสติกส์ (4) เชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน และเชื่อมโยงระบบการผลิตกับพื้นที่ตอนในของประเทศ

2) พัฒนาฐานลงทุนโดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน มุ่งเน้นความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการสร้างฐานการผลิตตามแนวพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจ โดยการ

(1) พัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาอุตสาหกรรม การเกษตรและการแปรรูปการเกษตร และการท่องเที่ยวในภูมิภาค

(2) พัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและเมืองชายแดนให้มีบทบาทการเป็นประตูเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการคมนาคมขนส่ง ระบบโลจิสติกส์ มาตรฐานการให้บริการ และการอำนวยความสะดวกตามบริเวณจุดผ่านแดน

(3) บูรณาการแผนพัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เกิดการพัฒนาจากระบบการผลิตร่วมที่เกิดประโยชน์ที่ตัดเทียมระหว่างกัน

3) การสร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนที่มีศักยภาพ

4) การสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการส่งเสริมแรงงานไทยในต่างประเทศ

สรุป

ในยุครัฐบาลชวณ หลักกัย 1 รัฐบาลดำเนินนโยบายการเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเข้มข้น โดยการริเริ่มกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ส่วนในยุคของรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้าน โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านโดยใช้บทบาทและประสบการณ์ของตัวผู้นำที่มีความใกล้ชิดกับผู้นำของประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนในยุครัฐบาลชวณ หลักกัย 2 อาจหยุดนิ่งชั่วคราว เนื่องจากประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 จึงมุ่งเน้นการแสวงหาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ยังพยายามดำเนินนโยบายอย่างสมดุลระหว่างภูมิภาคและมหาอำนาจ (John Funston, 1998) นอกจากนี้ เรายังเห็นมิติใหม่การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่หลุดจากกรอบประเด็นความมั่นคงสู่ความซับซ้อนของการดำเนินที่ให้ความสำคัญกับประเด็นเศรษฐกิจ มิติใหม่ดังกล่าวสร้างผลลัพธ์เชิงนโยบายคือ การเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะกลุ่มประเทศอินโดจีน อันจะเป็นโอกาสของไทยในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ลักษณะสำคัญของการดำเนินนโยบายบทบาทนำในภูมิภาคดังกล่าว คือ (1) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสมบูรณ์พูนสุขและการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ (2) ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของไทยที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงบทบาทอิทธิพลในภูมิภาค (3) ไทยมักมองว่าแนวทางการดำเนินนโยบายแบบ Multilateral Approaches มีความเหมาะสมที่จะทำให้ไทยกลายเป็นผู้นำในภูมิภาคนี้ได้ (Pongphisoot Busbarat, 2009) จึงมุ่งดำเนินนโยบายเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค โดยเชื่อมโยงด้านกายภาพคือ การสร้างสาธารณูปโภคเชื่อมโยงประเทศสมาชิกในกรอบความร่วมมือนั้นๆ และเชื่อมโยงการวางแผนกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันตามแนวพรมแดนประเทศสมาชิกหรือพื้นที่เหลี่ยมเศรษฐกิจร่วมกัน เพื่อการเกื้อกูลในการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักการความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบและผลประโยชน์ต่างตอบแทนระหว่างกัน กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาคเช่นนี้ จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (สมชาย ภาภาสน์วิวัฒน์, 2542)

การเชื่อมโยงทางกายภาพดังกล่าวเกิดจากความได้เปรียบของไทยที่ตั้งอยู่จุดศูนย์กลางของภูมิภาค ประกอบกับประเทศเพื่อนบ้านในภาคพื้นทวีปซึ่งมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า ไทยจึงพยายามสร้างความร่วมมือการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาในประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติด้วย โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ไทยพยายามผลักดันการพัฒนาเส้นทางเศรษฐกิจ ภายใต้กรอบความร่วมมือ GMS มาอย่างต่อเนื่องทุกรัฐบาล ประกอบด้วย แนวพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East West Economic Corridor: EWEC) แนวพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North South Economic Corridor: NSEC) แนวพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor: SEC) ส่วนประเทศเพื่อนบ้านทางภาคใต้ภาคพื้นสมุทรที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่สูงกว่า ไทยร่วมกับมาเลเซียและอินโดนีเซียจัดตั้งกรอบความร่วมมือ IMT-GT หรือกรอบความร่วมมือ JDS ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือพิเศษระดับทวิภาคีที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อเนื่องกับพื้นที่ชายแดนทางเหนือของ

มาเลเซีย 4 รัฐ ได้แก่ รัฐปะลิส เกดะห์ เประ และกลันตัน มุ่งเน้นการดำเนินโครงการที่มีลักษณะเชื่อมโยงการค้าและการระหว่างสองประเทศที่เป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม ความเป็นอยู่ เพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างประชาชนในพื้นที่ทั้งสองประเทศต่อรัฐบาลกลาง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

หลังสิ้นสุดสงครามเย็น ทุกรัฐบาลให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้าน โดยเสริมสร้างกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาคมาโดยตลอด จึงเป็นจุดเน้นที่สำคัญที่สุดของนโยบายการต่างประเทศไทย (สุชุมพันธ์ บริพัตร, 2543 อ่างใน นรินรัตน์ เชาวทอง, 2547) ไทยมีวิสัยทัศน์เป็นศูนย์กลางของภูมิภาค จึงดำเนินยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยเข้ากับเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้าน ผ่านกรอบความร่วมมือแบบเหลี่ยมเศรษฐกิจ เริ่มจากในปี 2535 ริเริ่มกรอบความร่วมมือ GMS เพื่อที่เชื่อมไทยกับ 5 ประเทศลุ่มแม่น้ำโขงที่มีไทยเป็นศูนย์กลาง ต่อมาในปี 2536 ไทยกับมาเลเซียร่วมกันจัดตั้งกรอบความร่วมมือ IMT-GT เพื่อเชื่อมโยงไทยกับมาเลเซียและอินโดนีเซียทางภาคใต้ของไทย ต่อมาในปี 2540 ริเริ่มกรอบความร่วมมือ BIMSTEC เพื่อเชื่อมโยงเศรษฐกิจของไทยกับกลุ่มประเทศรอบอ่าวเบงกอล ทำให้รัฐไทยมีศักยภาพเป็นสะพานเชื่อมโยงอนุภูมิภาคทั้งสอง และเป็นช่องทางการขยายความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ ส่วนในปี 2547 ไทยยังเสนอกรอบความร่วมมือ ACMECS ที่ใช้ประโยชน์จากความแข็งแกร่งและความหลากหลายของประเทศสมาชิกเพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างสมดุล ดังกล่าวนี้อาจทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านได้ทั้งหมด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการผลิต การค้า การลงทุน การพัฒนาศักยภาพคนและสังคมร่วมกัน ดังนั้นกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงถือเรื่องมีสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจตามแนวชายแดนและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

ถ้าพิจารณาการดำเนินนโยบายในแต่ละรัฐบาลที่ผ่านมา สามารถแบ่งเป็น 1) ช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟู ไทยมีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้น มีเป้าหมายเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค ฉะนั้น สมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย 1 จึงมุ่งดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้าน โดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อาทิ การจัดตั้งกรอบความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค ต่อเนื่องมาในสมัยรัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา แต่ไม่มีผลงานโดดเด่นหรือริเริ่มความร่วมมือที่สำคัญใด 2) ช่วงวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 สมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวในฐานะเคยเป็นอดีตทหารและคุ้นเคยกับผู้นำทางทหารของเมียนมาสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเมียนมา แต่รัฐบาลประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจจนไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้จึงลาออก ทำให้รัฐบาลชวน หลีกภัย 2 เข้ามาบริหารประเทศ ซึ่งเน้นการแสวงหาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากประเทศมหาอำนาจแต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเสนอแนวนโยบายเกี่ยวพันอย่างยืดหยุ่นเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าไทยยังคงต้องการมีบทบาทนำในภูมิภาค และ 3) ช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ไทยพยายามกลับมาแสดงบทบาทนำในภูมิภาคอีกครั้ง รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ประกาศแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบการทูตเชิงเศรษฐกิจ (Economic Diplomacy) ในลักษณะเชิงรุกมากกว่าการตั้งรับ ริเริ่มกรอบความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคใหม่ คือ กรอบความร่วมมือ ACMECS และกรอบความร่วมมือ JDS

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- โครินทร์ เพ็ญเกษม. (2546). นโยบายต่างประเทศและการตอบสนองผลประโยชน์ของชาติ: การวิเคราะห์ผลงานด้านการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย (พ.ศ.2535-2536). ใน สีดา สอนสี. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: โครงการฝึกอบรมหลักสูตรพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2555, กุมภาพันธ์). *กรอบความร่วมมือเศรษฐกิจระหว่างประเทศ*. Retrieved กุมภาพันธ์ 13, 2557, from <http://www.mfa.go.th/>
<http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16213>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2555, มีนาคม). *กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค : ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจจิวิรวดี - เจ้าพระยา - แม่น้ำโขง (ACMECS)*. สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2557, จาก <http://www.mfa.go.th/>: <http://www.mfa.go.th/business/th/cooperation/245/16231>
- ขจิต จิตตเสวี. (2551). อาณาบริเวณชายแดนไทย. *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, เมษายน (37)
- จุลชีพ ชินวรรณโณ,. (2537). การปรับตัวของไทยต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองในเอเชียอาคเนย์. *เอเชียปริทัศน์*, 15(1).
- นรินทร์รัตน์ เซาร์ทอง. (2547). นโยบายต่างประเทศของไทยในกรอบของอาเซียนในทศวรรษ 1990. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชาไท. (2555). *เมืองไทย 2555 อะไรรอเราอยู่ ตอน 6: ไทยในเวทีระหว่างประเทศกับ ปวิน ชัชวาลพงศ์พันธ์*. สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://prachatai.com/>:
<http://prachatai.com/journal/2012/01/38630>
- ประกัสสร เทพชาติสี. (2556). สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.ryt9.com>:
<http://www.ryt9.com/s/tpd/1709052>
- ประกัสสร เทพชาติสี. (ม.ป.ป.). *อนาคตนโยบายต่างประเทศของไทย (1)*. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2557, จาก <http://www.tu.ac.th/org/polsci/cips/>:
<http://www.tu.ac.th/org/polsci/cips/repress%2012.html>
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2554). ประเทศไทย: การเมือง เศรษฐกิจ และการต่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (ค.ศ.1997-2006). ใน สีดา สอนสี. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเมือง เศรษฐกิจและการต่างประเทศหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (พ.ศ. 2540-2550)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2542). การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองไทย. ในสีดา สอนสี, (บก.), *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2546). การเมืองการปกครองไทยหลังสิ้นสุดสงครามเย็น 1989. ใน สีดา สอนสี. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2535-2539. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สิรินทร์ สุรทินธ์. (2557). การทูตเชิงเศรษฐกิจในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต รายงานการศึกษาส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 6 สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. (2554). *นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลใหม่*. สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://tcijthai.com/>: <http://tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=163>

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2541). ไทย. *เอเชียรายปี*.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2548). ไทย. *เอเชียรายปี*, น. 35-52.

ภาษาต่างประเทศ

Busbarat, Pongphisoot. (2009). *Embracing Proaction: the Role of self-perception in Thailand's Post-Cold War Foreign Policy*. Australian National University.

Chachavalpongpun, Pavin. (2009). *Diplomacy under Siege: Thailand's Political Crisis and the Impact on Foreign Policy*. *Contemporary Southeast Asia*, 31(3), 447-467.

Funston, John. (1998). *Thai Foreign Policy: Seeking Influence*. *Southeast Asian Affairs*.

Ganesan, N. (2004). *Thaksin and Politics and Domestic and Regional Consolidation in Thailand*. *Contemporary Southeast Asia*, 26(1), 26-44.

Takao, Tsuneishi. (2005). *The Regional Development Policy of Thailand and Its Economic Cooperation with Neighboring Countries*. *IDE Discussion Paper. No. 32. 2005.7, 37*. สืบค้นจาก <http://hdl.handle.net/2344/174>